

Бячо Кръстев /ВПИ, Шумен/

ЗА НЯКОИ НЕРЕШЕНИ ВЪПРОСИ НА БЪЛГАРСКАТА ТОПОНИМИЧНА
СТРАТИГРАФИЯ

/практически аспекти/

Във връзка с проучване на топонимията в Преславско се обсъдиха с някои нерешени въпроси на българската топонимична стратиграфия, които искам да споделя накратко.

Къде например да поставим някои топоними от старинния пласт от типа на Барона, Брсегите, Осмър и др. Названия от тюркски произход ли са те, или можем да ги отнесем към римо-византийската епоха.

Трудности създават също и някои тюркски и славянски имена, значително променили облика си през годините на османското владичество. Такова е например названието Джан котаран - име от изафетен модел, джан 'душа, душевен' и котара 'колиба; кошара' с -ан, падежно окончание, определящо отношение на притежателност спрямо първата част джан. Подобни трудности срещаме и при топоними от типа на Кузмина, Кълдъка, Дяволара, Манжисъта и др.

Тези по същество стратиграфски топонимични проблеми не са само регионални. Тяхното успешно решаване може да бъде резултат преди всичко на комплексни интердисциплинни изследвания от археолози, историци, езиковеди, фолклористи, етнографи и др. Роля в случая имат сравнителните изследвания, за които са нужни солидни познания не само по славянски езици. За съжаление, и сега действащите учебни планове и програми за специалността българска филология доста стесняват университетското образование в това отношение.

Работата по топонимична стратиграфия /а и не само по нея/ се затруднява и от липсата на топонимичен речник на България, а също от това, че все още нямаме цялостен етимологичен речник; че е много труден /в немалко случаи и невъзможен/ достъпът до архивни документи/ и особено до съхраняваните в чужбина/. Ето например колко нови документи и източници се появиха напоследък във връзка със съдбата на ислямизираното българско население. Безспорно тези ценни материали ще помогнат за научното решаване на редица въпроси от българската ономастика, ще се даде възможност за по-реално представяне картината на топонимията от периода на османското владичество. Навярно вече по-ясно ще можем да разграничим редицата имена от предосмански произход. Над четири-

ридесет названия от северната половина на Преславско /от всичко проучени 1 358 топонима/ съдържат суфикс -лък. Във всички от тези названия наставката е османска? Безспорно в Бостанлък, Мералък, Балчалък и др. подобни на тях тя е с османски произход. Но в Колібалъка, Мариналъка, Шубралъка и др. явно тя е преосманска.

Проблеми възникват при ред хибридни названия, т.е. при топонимите от смесен тип, съдържащи едновременно български и османски компоненти. Към кой езиков топонимичен пласт ще причислим например: Вада-бахча, Селище-дереси, Лорденския борун, Шийтам дол, Драгъй-Йолу, Ова тарла, Гредя алтъ, Орли бой и др. от този тип. А към кой ономастичен пласт ще отнесем топонимите, съдържащи в определен сектор на едносъставното название българо-османски елементи? Сравни например български корен плюс неславянска наставка, както е в Шубра-лък, Кам-чия и др., или тюркски корен и български афикс, каквото е названието Геле-ник.

До тук посочените примери подчертават, че българската топонимична стратиграфия трябва най-задълбочено да изследва трите основни страта /т.е. езиковите топонимични пластове/, срещани се в много от районите на страната ни /и особено в районите с ислямизирано българско население/. Това са именно древният топонимичен пласт, включващ тракоримски, прабългарски и славянски названия; топонимите, преведени на местните тюркски говори, и смесените /хибридни/ топоними, които възникват през XV - XVIII в. главно на българо-османска почва, и на трето място - късните пласт от тюркски и др. топоними, създадени въз основа на местните говори като продукт от асимилаторската османска политика.

Явно за решаване на тези проблеми ще е необходимо по-активно включване на османистиката, прабългаристиката и пр. Изобщо ангажирането на по-крупни колективи в тази дейност е от голямо значение; за да се образуват такива колективи, е нужно още от студентската скамейка да подготвяме перспективни кадри по османистика, по балканско езикознание, прабългаристика. За тази цел е наложително включването в учебните планове на специалностите българска филология, история и археология на спецкурсове и спецсеминари по прабългарско, балканско езикознание и османистика. Издаването на лекционни курсове по тази проблематика ще даде възможност и за самоподготовка. В тази насока ще трябва да се засилва кръжочната и научноизследователската дейност на студентите.